

Давид (Перовић), Епископ крушевачки
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
Београд
david@bfspc.bg.ac.rs

УДК: 271.222(497.11)-36:929 Владислав I, свети
321.17:929 Владислав I

ПРИМЉЕНО: 02. 04. 2015.
ОДОБРЕНО: 08. 04. 2015.

Владар по образу и по подобију Свети Стефан Владислав I

*Блажен је народ коме је Господ његов Бој,
народ кога је Он себи изабрао за наслеђе.
С небеса Господ пошмаћра,
види све човечије синове.
Из своја жилишта погледа на све становнике земље:
Он Који образује сва њихова срца,
Он и сва њихова дела разуме.
Не сјасава се цар мношћивом своје војне силе
нији се цин сјасава мношћивом крејосћи своје.
Лаж је уздаћи се у дојноћа коња;
он неће сјасићи величином своје снаје.
Гле, очи Господње су на онима шито Га се доје,
на онима шито чекају Његову милосћ:
да избави од смрти њихову душу,
и њехрани их у време љади.
Душа наша љак чека Господа,
јер Он је наш љомоћник и зашћићник:
јер у Њему ће се наше срце узвеселићи,
и ми ћемо се у светио име Њејово љоуздаћи.
Господе, да буде Твоја милосћ на нама,
као шито се у Тебе уздасмо.
(Псалам 32, 13–22)*

Сажетак: Намера да овај хагиографски текст о владару, благоверном српском краљу Владиславу I, буде објављен у означеном жанру укреплена је чињеницом да је наше доба, Трећег миленијума хришћанства, осиромашило присуством благоверних хришћанских владара до те мере, да је у нас, сећање на њих као такве, готово ишчезло. Ипак, у православним хришћанским земљама и у овом нашем Миленијуму, сећање на такве народне владаре и Божје помазанике не ишчезава. Штавише, црте и нијансе владара вољних да се уподобљавају светлим ликовима претходника, богољубивих царева и краљева дају се запазити и код неких православних лидера, наших савременика, упркос њиховој бројчаној занемарљивости. Макар и тако стварала ствар у вези са подобним и благоверним владарима, неопходно је иоле духовне

светлости па да њихов образ засветли, иоле соли и квасца па да њихов владарски хлеб и јело не обљутаве и не пропадну, и не избаце се напоље и људи их не погазе. Коначно, упркос чињеници да наша стварност сведочи да се ради о малом степену владарске благоверности, она је ипак присутна на позорници света, она ипак показује свој квалитет, и своју моћ пројављује. Шта би онда била наша дужност? Да се молимо да Бог дOMETне силу побожности оном владару и оним владарима који би хтели да имају свест да им Бог није дао силу да владају самовољно и неограничено, тирански и против људи, већ да поред самога допуштења да владају, они имају и свест да су у целини, стално под Његовом влашћу.

Кључне речи: Благоверни краљ, владарско доба, хагиографије и биографије, мошти, ктиторски лик, химнографија.

Благоверни краљ Владислав I — владарско доба

Овај свети српски краљ беше *дојољубива їрана свейоїа корена лозе Немањића*, син светог Стефана Првовенчаног (Симон монах) и византијске принцезе Евдокије — најмлађе ћерке цара Алексија III, брата византијског цара Исака Анђела. (Константин Философ, *Животї десїотїа Сїефана Лазаревића*, у: *Стїаре срїске биоїрафије XV и XVII века*, Београд, СКЗ, 1936, стр. 56, 134–135, 145). У складу са другим, поузданијим историјским изворима, свети краљ Владислав се роди из брака Стевана Првовенчаног и Ане, унуке млетачког дужда Енрика Дандоло(1207/87).¹ (Ласкарис, М., *Визанїїјске їринцезе у средњовековној Србији: їрилої истїорији визанїїискосрїских огноса од краја XII до средине XV века*, Београд, Досије; Orion Press, 1990, стр. 24,40; такође и: Веселиновић, А.; Радош Љушић, *Срїске династїије*, Нови Сад–Београд, Платонеум, 2001., стр. 39); Видети фреску смрти Ане Дандоло на северозападном зиду припрате у Сопоћанима). Унук је жупана Стевана Немање (Симеон Мироточиви), синовац светог Саве просветитеља, док је сам он, краљ Владислав, стриц светог краља Милутина и брат Стефана Радослава (монах Јован) и Стефана Уроша I. Отац је пак краљевића Стефана, Десе и Немањића принцезе (омишке кнегиње), чије име хроничари нису записали.

Владарско доба светог Стефана Владислава I трајаше од 1234–1243 године. Он влада српским престолом после свог брата Стефана Радослава (монах Јован). (Ласкарис, М., *Визанїїјске їринцезе у средњовековној Србији*,

¹ Поглавар млетачке империје, једне од највећих колонијалних сила. Он је био владалац, трговац, поморац и ратник; најзад, он је инспиратор освајања од стране крсташа, а за интересе Венеције — следећих области, острва и општина: Задар, Јонска острва, Крит, Лимнос, Наксос, цариградско предграђе Перу, итд., са повластицама по целокупном Латинском царству, односно феудалној Романији (в. Ковачевић, Б., *Свети Сава између Истїока и Зайага*, у: Свети Сава, Споменица поводом осамстогодишњице рођења (1175–1975), Београд, 1977, стр. 316).

стр. 47–52). Свети Сава I, његов стриц, крунисао га је за краља. „Благодетелствени Владислав био је благодетелствено архиепископу [Сави] у свему што се њему светих цркава, и више од других, и остало с њим у миру и љубави колико се изволи Господу“. (Теодосије Хиландарац, *Живот светих Саве*, Београд, [Ђ. Трифуновић], 1973.). Заједно са тим, Свети Сава се потруди да га сродничким везама утврди на престолу и да за Рашку државу добије снажног савезника. Зато он за Владислава затражи Белославу, кћер бугарског цара Калојована Асена II. Добивши сагласност овог моћног цара на Балкану, он и венча Владислава и Белославу. „И доведе му невесту, кћер цара царскога званог Асена, и обоје благодетелством утврди.“ (Теодосије Хиландарац, *Живот светих Саве*; такође и: Станојевић, С., *Историја српског народа*, Бгд., [Б.и.], 1910, 114–117, 120, 134; такође и: Нићифор Дучић, Н., *Историја Српске Православне Цркве*, Гацко, ДОБ, 2002, стр. 94. такође и: Ковачевић, Б., *Свети Сава између Истока и Запада*, у: Православни мисионар, 2002, бр. 5, стр.16).

Иначе, Владислављева владавина је мало позната. „У почетку је, као и његов брат Радослав, водио несамосталну политику, ослањајући се на свог моћног бугарског таста“ (Веселиновић, А.; Љушић, Р., *Српске династије*, стр. 41), који је после победе над Теодором Анђелом у бици код Клокотнице (1230) постао најмоћнији цар на Балкану.

Краљ Стефан Владислав штитио је области Хума од упада суседних владара, посебно хрватског херцога Коломана — мађарског краља који је 1102. године прогласио себе и краљем Далмације (*rex Hungariae, Croatiae, atque Dalmatiae*). (Милаш, Н., *Православна Далмација*, Београд; Шибеник, Истина, 2004, стр.122). Владислављев отац, краљ Стефан Првовенчани унео је ове области у састав српске државе. Другим речима, краљ Владислав је наставио да штити домаће интересе у пределима Хума који су припадали кнезу Тољену — потомку Немањиног брата Мирослава. Краљ је стигао са војском на реку Цетину, и 23. јула 1237. године са Сплићанима закључио уговор о савезништву и пријатељству.

Властела на двору светог краља Владислава I била је незадовољна великим утицајем суседне Бугарске. У пролеће 1241. године угарског краља Бела IV гонила је монголска војска до Далмације, напавши од српских градова Котор, Свач и Дриваст. Почетком 1242. године Монголи пљачкају земље Србију и Бугарску, преко којих у повратку крећу ка Црном мору. Ове промене су утицале на слабљење Владислављеве краљевске позиције. Незадовољно становништво опустошених крајева заједно са српском властелом, подиже буну против краља Владислава I, и 1243. године приморава га да преда краљевску власт најмлађем брату Стефану Урошу I (1243–1276). Срећом, браћа су се измирила па је Владислав I живео у Србији дуже од две деценије, задржавајући титулу краља и личну управу над једном облашћу.

Упокојио се између 1264., односно 1269. године — када се помиње као жив, и 1277., односно 1281. године, на рукама свога синовца, светога краља Милутина. (Павловић, И., *Смрт Стефана Првовенчаног и сина му Владислава у: Отаџбина*, Београд, књ. 5, 1880, стр. 589). Његови синови Стефан и Деса нису значајније утицали на владарски живот у Србији. Син Стефан је имао ктиторско право у Есфигмену (умро је пре 1281.). Син Деса опет, оставио је неки поклад у Дубровнику (он је умро такође пре 1281.). У ствари, архиепископ Данило II, говорећи како је краљ Владислав много обдаривао и светогорске манастире, вели да је очувана једна његова грчка повеља манастиру Есфигмену, из које се види да је он у томе манастиру имао ктиторска права, која је пренео на сина му Стевана. (Марковић, В., *Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији*, Горњи Милановац, Лио, 2002, стр. 80). Његова кћи пак, била је удата за омишкога кнеза Ђуру Качића. (Милеуснић, С., *Свети Срби*, Крагујевац, Каленић, 1989, стр. 56–58; такође и: Ковачевић, Љ., *Жене и деца Стефана Првовенчаног: њихово крило извор за српску историју XIII века у: Глас Српске краљевске академије*, бр. 60, 1901; такође и: *Средњовековне династије*, стр. 41).

Казивање биографа Доментијана

о

богољубивом краљу Владиславу

и

о моштима преосвећенога Саве

После свог другог поклоничког путовања (трајало 16 месеци), и повратка из Палестине, односно повратка из Јерусалима, Александрије, Мисира, Тиваиде, Каира (Велики Вавилон), са Блиског Истока, Синаја, из Мале Јерменске кнежевине, Антиохијске кнежевине, Цариграда и Никеје, Свети Сава умре 14. јануара 1236. године, и „у Дому светих Четрдесет Мученика, при реци Јетри, у граду новом, а у месту званом Трнову, бише погребене његове свете мошти.“ (Доментијан, *Животи Светиога Саве и Светиога Симеона*, Београд, СКЗ, 1938, стр. 207; такође и: Калезић, Д., *Свети Сава мисионар у: Свети Сава*, Београд, Народно дело, 1995, 48–49).

Краљ Владислав је лично отпутовао у Трново да преузме тело свога стрица Саве. После дужег боравка на двору бугарског цара, и дужег привођења свога таста цара Јована Асена II да му преда тело стрица Саве, краљ Владислав брзо и кришом пренесе свето тело Савино у Рашку, и свечано га сахрани у манастиру Милешеви (маја 1237. године). Хиландарски јеромонах, биограф и писац прве службе светом Сави Доментијан, овако говори о преносу моштију преосвећенога кир Саве из Бугарске у Рашку:

„После неколико година наложи Бој на срце благоверноме краљу Владиславу, који царује на престоу оца своја, да пренесе преосвећеноја у своје ошачаство, и равнвши се свейолейном љубављу преосвећеноја, и разјоревши се Духом свейим, сабра велик клир своја свейој ошачаства, дојојласне свейишеља (тј. архијереје), часне ијумане и дојоносне изабране чрнице и појове и ђаконе и сав чин црквени, како је јојодно и часно преосвећеноме и истинишом пошјовоацу црквеноме, и јрвом законјоложнику, и друјом јророку јојодном дојовициу часном Мојсију. И шјај сам дојољубац, велики пошјовалац свейих цркава и љубишељ свейих служишеља дојоносних чрнаца, и са изабраним слјуама великоја своја краљевства и са децом преосвећеноја, са великим сабором, сам са њима наоружавши се свейим Духом, јоче јушовајти од Зайада ка Истјоку, не мојући једати своја истинишјоја шастира у јушјој земљи, и умне њејове овце Бојом вођене саме јођоше јражећи своја шастира, јрссвейлу даницу, која је на истјоку зашла јод земљу, а која им је јре јоказала истинишји живоји и који их је учинио јрчасницима незалазноја дана [...] И када су они дошли до јрада Трнова, јође јосјодин наш дојољубиви краљ Владислав ка шастју благоверном цару Калојовану Асену, и са љубављу и са великом чашићу јрими ја цар. И у истјину као сина своја одликова ја двема частјима, с једне сјране као великоја краља и сјрссјолника своја ошачаства, а с друје сјране као љубљеноја му зетја великоја царствја своја [...] А овај христјољубиви краљ Владислав јрссјуйивши к цару, молио је да преосвећеноја пренесе у своје ошачаство. А цар чувши јо, веома му беше шешко, [...] И дила је велика расјра и мноја уздуна здој овоја, а овај дојољубац неослабно је сјајао јред краљем и мноја јрлежно молио цара: ‘О дојоључе и оче мој, цару, јрими јрозду моју, и дај ми преосвећеноја јосјодина и учишеља и јрссвейишеља ошачаства мојеја, и не врајти ме јразна у ошачаство моје, и не лиши ме добре наде и јојлоја засјуйника и дрзоја јомоћника ошачаства нашеја, и не зайвори своје љубазне ушробе од чеда своја; дај ми да се насјшјим добромјирских мошјициу моја преосвећеноја јосјодина, мнојољубимих срцу моме, који се у јушјини сасвим одрекао сјраноја свейја, који се јо зайовесји Госјодњој од свеја ошјушјо, и који се доброме Боју досјојно јрссвојо.’ И мнојоразличним скрдима скрдећи, јомишљаше на који ће начин измолишји од цара преосвећеноја своја јосјодина и оца ошјаца свеја ошачаства њејова. И док је он ово мислио сву ноћ, мали јокој доби. И шје ноћи цар виде сјрашно виђење здој преосвећеноја, неки сјрашни лик јде му са великим јређењем зайоведа да даде преосвећеноја ономе који моли, да иде у своје ошачаство [...] Цар је дио веома јррейетјан (устрашен) здој сјрашној виђења, и рано јрззавши своја зетја краља Владислава, и мада дољари и јрађани њејови нису волели, зайоведи му да узме преосвећеноја. И са радосју изишавши од цара рече изабранима својима зайовесји цареву. И јоја часа ошјдоше у манасјшјир свейих Чейјрдесей Мученика и сјшворише молишјву ка свейима и над јробом преосвећеноја [...] А сам велики краљ Владислав оде на јорадовање оца своја благоверноја цара (шјј. своја шастја). А цар ушшја: ‘Да, јде (је) преосвећени кир Сава?’ ‘За љубав, рече, великоја шји царствја јође у своје ошачаство.’ — ‘Да, шја (је), рече, и како (је) с њим?’ И све јо реду исјрича му како је милосји Божја на Њејовим јрејодобнима и јосеђење на избранима Њејовим [...] ‘Благоверни краљ Владислав чувши јо са журбом се расјшаде са царем,

да се њев не множи још више, а уз то да се ујџоли жалостѣ царева. И благодаривши Боја оџаца својих, са великом радошћу оде за ѡреосвећеним.“ (Доментијан, *Животѣи Светѣоѣа Саве и Светѣоѣа Симеона*, стр. 207–211).

Казивање историчара Нићифора Дучића о истом преносу моштију

Архимандрит Нићифор Дучић такође описује Савину смрт, његов погреб у Трнову и пренос моштију у Милешеву, као и сам однос краља Владислава према свему томе:

„Сава се поболи, и позли му тако да је предвиђао крај својему земаљском животу: позове к себи своје ученике [...] Напише пошљедње писмо својему синовцу, краљу Владиславу и архиепископу Арсенију, благослови сав српски народ, и све то пошаље у Србију по својим ученицима [...] Обдари и патријарха [бугарског] Јоакима црквенијем утварима; раздијели злато, што га јоште имађаше, ништима и убогима; па тихо чекаше час самртни [...] у очи недјеље Сава се у поноћи причести, изговорив по својем обичају: „слава Боју на свем“, обасја му светитељско лице небеска свијетлост, па мирно издахне на освит недјеље 14 јануара 1236 год. [...] Краљ Владислав, архиепископ Арсеније, епископи, свештенство, властела и цио српски народ оплачу његову смрт [...] Архиепископ Арсеније [...] отиде ка краљу Владиславу, па му сузама изговори: „није лијејо ни Боју ујодно да остѣавимо у ѡуђој земљи нашеѣа оца којеѣа нам је Христѣос даровао за учѣјеља равна аѣосѣолоима, који никад није оѣѣочивао од рада и умора за добро срѣске цркве, државе и народа; који је остѣаѣке јереси унишѣѣио, ѣравославље ушврдио, усѣав и законе дао цркви, није лијејо ни Боју ујодно да њеѣове свѣѣе мошѣѣи не ѣочивају у срѣској краљевини за коју је он највише радио. Побрини се, краљу, и ѣренеси њеѣове свѣѣе мошѣѣи у срѣску земљу“. Краљ је Владислав и сам тако осјећао и мислио [...] ријечи Арсенијеве растуже га тако да је одмах писао својему тасту, [...] и најтоплије замолио да му допусти пренијети Савине мошти [...] Кад цар разабра из Владислављева писма [...] шта иште од њега, [...] било му је врло тешко [...] Краљ Владислав опет пошаље неколика лица и писмо цару Асену, у којем вели: „ако имаш за мене имало родѣѣељске љубави, нећеш ме остѣавиѣѣи да ѣроводим свој животѣи у жалостѣи, неѣо ћеш ми даѣѣи свѣѣе мошѣѣи мојеѣа свѣѣоѣа ѣосѣодина и оца да их ѣренесем у своју оѣѣаѣдину“ [...] Цар Асен врло љубазно отпише краљу Владиславу: „воља је Божја била да Сава умре у Трнову [...] Ишѣѣи, љубазни сине, шѣѣо ѣод хоћеш друѣо, даћу ѣѣи, али Савине свѣѣе мошѣѣи не моју ѣѣи даѣѣи [...] краљ Владислав одлучи да лично отиде у Трново [...] Улазећи у Трнов, краљ Владислав замоли цара да му допусти да најпре отиде на гроб Савин. На гробу је дуго плакао, [...] Ноћу у сну дођу цару Асену ове ријечи: „ѣредај свѣѣе мошѣѣи Савине краљу Владиславу“. То цара уплаши [...] Цар позове к себи Владислава и његове доглавнике па им рекне: „доушѣѣам да ѣренесеѣѣе свѣѣе мошѣѣи Савине у своју оѣѣаѣдину“ [...] Краљ Владислав остане да захвали цару и патријарху и да им преда своје

дарове [...] Свете мошти Савине ношене су у Србију с највећом побожношћу и смјерношћу, читајући псалтир и појући црквене пјесме [...] Сви ускићени радношћу, а прожети побожношћу и благодарношћу, поклоне се светијем моштинама и краљу и најсвечаније допрате у Милешеву, храм Спасов, задужбину краља Владислава у жупи Црној стијени од Лима и Пријепоља 2 км.; положи ђивот пред иконостасом с десне стране 6 маја 1237 год.“ (Дучић, Н., *Историја Српске православне цркве од њрвијех десетина VII в. до наших дана и други књижевни радови*, Гацко, Друштво за очување баштине Доб, 2002., стр. 97–98, 100).

Агиографско и просопографско казивање о светом краљу Владиславу из пера Архиепископа Данила II

У славном спису наше Средњовековне књижевности *Животи краљева и Архиепископа српских* од Архиепископа Данила II, ми налазимо и Владислава, хваљеног заједно са осталим краљевима српске поморске земље. А хваљени су као богоугодни делатељи, свети, благоверни и христољубиви. (Данило II, *Животи краљева и Архиепископа српских*, Београд, СКЗ, 1935, стр. 3). О светом краљу Владиславу као доброхвалној и многоразличној грани, као добромирисном рајском цвету, украшеном и испуњеном Духом Светим, предивном призору за све који гледају, (Марковић, В., *Православно монаштво*, стр. 79–80) најсилније пише Архиепископ Данило II:

[...] Овај њрмивши самодржавно и моћно краљевство српске и ѡморске земље, и удостојен великолейне и чудне части од Госѡда, израси од доброга корена ѡрекарни и ѡредивни цвети. Овај велики од великих, и ѡрславни од ѡрславних, мада је дио средњи међу својом браћом, но Христѡвом ѡмоћу највише је најредовао у свима доѡугодним делима, имајући у срцу своме неисказано и недројено доѡиство скуѡценога дисера, ѡј. Христѡа, који је исѡунио срце и ум његов да се ѡриљубљује Госѡду. Јер Њега је ѡудио од све душе своје, и Њему једном је радиогао у сваком блаѡверју и чистѡи добрих врлина, и увек је чинио доѡугодна (дела), (ѡрема) аѡстољу који је рекао: „Ревношћу не лениви, духом ваѡрени, Госѡду радиогајући.“ (Рим. 12, 11). Тако и овај младѡи, ѡругећи се да уђе у ѡешка дела и да се умрѡви за светѡи, а да жив буде за добра дела, и желећи стѡићи у ѡренедесне стѡанове, ѡдиже на земљи дожанствене храмове са сваком чудноватѡм лейѡиом, и исѡуни [их] ѡрилозима и даровима и сваким црквеним частѡима. Овај блаѡчастѡиви и христѡљубиви краљ Владислав од основа ѡдиже дожастѡвену цркву у име Сѡасово, звану Милешеву, где ѡложи ѡело великога архѡереја Христѡва Саве, [...] А многе су и недројене његове милостѡиње нишѡима и стѡранима и слабима, сећајући се увек онога стѡрашнога дана, ѡзнога и ѡреѡишнога суда, ѡред који имамо да стѡанемо сви ми обременѡени ѡресима, са лицем ѡуним стѡида и оборених очију, као ѡио рече аѡстољ: ‘О ја мали човек, ко ће ме издавиѡи од онога вечного ѡња’ (Рим. 7, 24). У доброј вери владајући и долујући за ѡшчастѡиво своје, даде многе милостѡиње у Светѡу Гору и ѡамо дожастѡвене ма-

настїире за блажени и светиї сїомен себи и својим родийїељима. Веома мноїе су и друїе њеїове врлине, којима їа Бої одгари. Блаїоверно їроводивши оваї живоїї и краљевавши у своме оїшачастїву (срїској земљи) седам їодина, и їако їређе у бесконачне векове радујући се у Госїогу, и би їоложен у њеїово доїоуїодно їїело са велелейним и дивним їохвалама у манастїиру који он їодїже, у дому Сїасову, у месїу званом Милешева, и їу лежи и до сада часно їомињан у Госїогу.“ (Данило II, Живоїїи краљева и Архиеїїскоїа срїских, стр. 7–9).

Ктиторски лик краља Владислава I у његовом благоверном народу

Свети краљ Владислав се одликовао милосрдношћу према бедним људима. На новцу његовог времена он се потписивао као *Сїефан Владислав*, односно *раб Христїов Владислав*. (Поповић, Ј., *Жиїиїа светиїх, за сеїїембар*, Манастир Телије, 1976., стр. 462).

Свети краљ Владислав I још као принц, вероватно и управник неке области на Лиму, сазидао је манастир Милешеву, чија је црква, посвећена Вазнесењу Христовом, саграђена 1218/19, а потпуно завршена 1225. године. У њој је он сахранио тело светог Саве. По сведочанству архиепископа Данила II и Родослова, сам је погребен у својој задужбини. (Столић, Х., *Православни светиїачник: Месецослов светиїх*. Том 1, Септембар–јун, Крагујевац, Каленић, 1988, стр. 54). Архиепископ Данило II веома хвали краља Владислава због његове побожности и дарежљивости према црквама и манастирима. Он „храми бож’сїї’вније на земљи в’здвиже... и исїлни їриложениїи и їодајаниїи.“ Он је и светогорским манастирима давао „мноїије милосїїиње“ за спомен себи и својим родитељима. (Марковић, В., *Православно монашїїво и манастїири у средњевековној Србиїи*, стр. 80). За владе цара Уроша било је објављивање моштију његових. „Ту Владиславу и данас мошти почивају.“ (Ковачевић, Љ., *Жене и деца Сїефана Првовенчанои*, Глас САНУ, бр. 60, Београд, 1901, 44. О преносу моштију, као и о епохи и личностима Светога краља Владислава I и његових савременика видети и: Фајфрић, Ж., *Светїа лоза Сїефана Немање*, Шид, Графосрем, 1998, стр. 121–129).

Милешева као ставропигијални манастир

На реци Милешеви, десној притоци Лима, близу данашњег Пријепоља, Свети краљ Владислав I је подигао ставропигијални манастир Милешеву, у жупи тада званој Црна Стена (*Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii. Edidit Fr. Miklosich. Viennae 1858, стр.72*), у истоименом градићу изнад манастира који се и Исарциком називао (1920. година). Краљ је манастир свима божестїавими и чловечаскиїими красоїїамии

украсио и приложио му сели и Влахи областии, (*Monumenta Serbica*, стр. 72). Како је манастиру дао углед краљевског ставропигија, то је Милешева била други српски манастир, и по реду је долазила одмах после Студенице („велика лавра“, „велика црква“, „велики манастир“). Овамо су мошти светог Саве пренесене из Трнова и смештене 6. маја 1237. године (тело Савино смештено је *ва великују лавру вазнесенија... ва месѿо рекомоје ва рукошворени манашир... великаіо краља Владислава.*² (Доментијан, *Жиѿија Светіоіа Саве*. Предговор, превод дела и коментари Љ. Јухас-Георгиевска. Издање на српскословенском Т. Јовановић. Београд 2001, стр. 428, 430). По овим моштима Милешева се зове и *монашѿир светіоіа Саве*, па је по њима и потоњи господар Хума, босански војвода Стеван Вукчић Косача (1448) узео себи титулу *херцеі од светіоіа Саве (dux Sancti Sabbae)*. По Орбинију, у Милешеву се и Твртко Котроманић крунисао (1377) за краља Босне и Србије. (Марковић, В., *Православно монашѿвои манашѿири у средњевековној Србији*, стр. 80). У другој половини XV века манастир је спуштен на степен митрополије. У XVI веку у манастиру је радила штампарија црквених књига. (Каратаевъ, И., *Описаніе славяно-русскихъ книѿ, найечашанныхъ кирилловскими буквами*, Томъ первый. Съ 1491 по 1692 г. Санктпетербургъ 1883., стр. 102). Крајем XVII века Милешева је спаљена, то јест, Турци су је више пута разарали, и она је обновљена тек средином прошлога века.

Архитектура и фрескопис манастира Милешеве

Црква манастира Милешеве рађена је у *рашком стилу*, основе у облику сажетог грчког крста са куполом и троделном олтарском апсидом. Правоугаона спољашња припрата са два мала бочна параклиса под куполом додата је око 1236. године, а кубе је добила приликом обнове 1863. године.

Фреске у олтарском простору, наосу и унутрашњој припрати, настале пре 1228. године, дело византијских мајстора, али и српских сликара, убрајају се у најзначајнија остварења српске, па и византијске уметности XIII века у целини. Зидне слике у наосу подражавају технику мозаика на жутој позадини од златних листића. Међу њима је и ремек-дело средњевековног сликарства *Мироносице на Христѿвом іроду* са античким ликом *Белоі анђела*.

Од фресака на плавој подлози у олтарском простору и унутрашњој припрати посебну пажњу привлаче ликови династије Немањића, изображени на северном зиду припрате: Стефан Немања као монах Симеон, архиепископ Сава, Стефан Првовенчани са синовима Радославом и Владиславом. (Јанићијевић, Ј., *Србија између Исиока и Зайага*, Београд, Idea, 2005, стр. 71, 59).

² Текст писан старом српском ћирилицом транскрибован савременом српском ћирилицом.

Свети Стефан Владислав I у библио-иконографији

Лик Светога краља Владислава I живописан је:

1. На јужном зиду наоса манастира Милешеве као ктитор, кога Богородица приводи Христу, и у спољашњој припрати (лик настао око 1236. године, заостаје за монументалним сликарством најстаријега слоја), заједно са ликовима своје породице — Светим Стефаном Немањом, светитељем Савом, Светим Стефаном Првовенчаним и краљем Радославом (Јанићијевић, Ј., *Србија између Исиока и Зайада*, Београд, Idea, 2005., стр. 59).
2. у манастиру Грачаници (*Задужбине Косова: сџоменици и знамења српског народа*, ур. Атанасије Јевтић, Призрен – Београд, Еп. Рашко призренска; Богословски факултет, 1987, стр. 106–107).
3. у лози Немањића у манастиру Високи Дечани.
4. у припрати Пећке Патријаршије (*Medioevo e rinascimento in Kosovo: Monumenti ortodossi e ottomani sulle rive della Bistrica*, Milano, Skira, 2001, стр. 42).
5. у манастиру Матејчи (Веселиновић, А.; Љушић, Р., *Српске династије*, Нови Сад; Београд, Платонеум, 2001., стр. 52).
6. у манастиру Ораховици (Слободан Милеуснић, *Представе Срба светитеља и светих у црквеном сликарству Славоније* у: Зборник о Србима у Хрватској, бр.1, 1989, стр. 173–188).
7. у Жефаровићевој *Стемајографији*, заједно са осталим српским владарима.
8. у Римничком *Србљаку*, штампаном у Араду, 1761. године.
9. у манастиру Пакри (икона по предлошку илустрације из Римничког Србљака, данас у Музеју СПЦ у Београду: *Изображеније оружјавтором Павлом Ритером в диалектје Латинском, изданоје на свјет, и по јего уражденију на славеносерпскиј јазик, второје изданије, 5*).

Живописани лик светога краља Владислава I у наосу Милешевског храма развијен је као есхатолошки портрет бојама као материјализованом светлошћу преливајућом се у ореол, и обрнуто. Манир стављања светитељског нимба на фон бојених површина и овде је потпуно постигао свој циљ. Бојена површина фона, окерна површина нимба, јесте запреминасто моделовано лице. Пред нама је, с једне стране различитост принципа организације слике (бојена површина и моделаација лика), а с друге стране опозициона структура естетског опажања: онострани или иперватички светлосни миље и земаљско лице човеково. Пурпурна боја очувава свој основни знак—знак императорске боје, и осим тога, она собом затвара круг боја. Унутар њега назире се краљевско достојанство овог светитеља, животворна топлина његове младости и несвакидашња мекоћа. (Ђоровић, В., *Историја Срба*, књ. 1, Београд, БИГЗ, 1989, стр.152). Бела боја пак на Владислављевом лику изнијансирана је тако да осим природне и психолошке светлости одрази и устремљеност ка духовној простоти. Светлосни преливи румених мрља са мирноћом беле распоређени су тако да стварају илузију излучивања светлости од стране самога лика (уп. Бичков, В.В., *Византијска естетика: теоријски проблеми*, Београд, Просвета, 1991.,

Икос

Свети краљу Владиславе, ти си послушањем Оцу Небескоме и љубављу према браћи земаљској, смирењем, милосрђем и кројиошћу царски лик у себи самом ваистину пројавио. Зајмо се име твоје прослави у векове векова, ја сјоја нас шмо на земљи живимо удосјој чистим срцем шдебе зваши и умилно лајолаши:

Радуј се ти шмо многе скрди прејрије;
 радуј се ти који зајмо људске слабости познајем;
 радуј се ти шмо сладоси житијеску ниушиа ниси
 урачунавао;
 радуј се ти који си жалоси људску у радоси прејварао,
 српска похвало и украсе,
 славо царева и весеље ништих,
 Владиславе присноблажени.

Светилен, Глас 1:

Ваистину јавио се јеси
 нишим сокровишће,
 странцима придежишће,
 йлачућим уйеха,
 онейравдованим засиуйништво
 Српске земље изрјадни йокровишћел и бедем
 и целокуйном светиу йравославном дрзи йомоћник.
 Тако и нама, свети Владиславе,
 буди предстојник добри
 и молишвеник свеусрдни.

Епилог

Свети краљ Владислав I дословце је испунио завет родоначелника Стефана Немање. Свим својим бићем он је усвојио његову поруку отачаству, записану на свитку:

Децо моја вољена,
 величајте Госјода са мном заједно,

или,
 Узвеличајте Госјода са мном,
 и Име Њејово узвишујмо заједно.

(Псалам 34, 3)

Библиографија

- Bertelli, Carlo, *Medioevo e rinascimento in Kosovo: Monumenti ortodossi e ottomani sulle rive della Bistrica*, Milano, Skira, 2001.
- Бичков, Виктор Васильевич, *Византијска естетика: теоријски проблеми*, Београд, Просвета, 1991.
- Веселиновић, Андрија; Љушић, Радош, *Српске династије*, Нови Сад; Београд, Платонеум, 2001.
- Данило II, *Животи краљева и Архиепископа српских* Београд, СКЗ, 1935.
- Доментијан, *Житија Свѣиоа Саве*. Предговор, превод дела и коментари Љ. Јухас-Георгиевска. Издање на српскословенском Т. Јовановић, Београд, 2001.
- Дучић, Нићифор, *Историја Српске православне цркве од њрвијех десетина VII в. до наших дана и групи књижевни радови*, Гацко, Друштво за очување баштине Доб, 2002.
- Загуждине Косова: сѿоменици и знамења српској народа*, ур. Атанасије Јевтић, Призрен – Београд, Еп. Рашко призренска; Богословски факултет, 1987.
- Јанићијевић, Јован, *Србија између Истока и Запада*, Београд, Idea, 2005.
- Калезић, Димитрије, *Свѣи Сава мисионар у: Свети Сава*, Београд, Народно дело, 1995.
- Карагаевъ, Иван, *Описаніе славяно-русскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами*, Томъ первый. Съ 1491 по 1692 г. Санктпетербургъ 1883.
- Ковачевић, Божидар, *Свѣи Сава између Истока и Запада*, у: Православни мисионар, 2002, бр. 5.
- Ковачевић, Љуба, *Жене и деца Сѣфана Првовенчаној: ѿрилој кријици извора за српску историју XIII века у: Глас Српске краљевске академије*, бр. 60, 1901.
- Константин Философ, *Живот десѿиоа Сѣфана Лазаревића у: Сѣаре српске биографије XV и XVII века*, Београд, СКЗ, 1936.
- Ласкарис, Михаило, *Византијске ѿринцеје у средњевековној Србији: ѿрилој историји византијскосрпских односа од краја XII до средине XV века*, Београд, Досије; Orion Press 1990.
- Марковић, Василије, *Православно монаштво и манастири у средњевековној Србији*, 2. преснимљено изд., Горњи Милановац, Лио, 2002.
- Милаш, Никодим, *Православна Далмација*, Београд; Шибеник, Истина, 2004.
- Милеуснић, С., *Предсѣаве Срба свѣишѣља и свѣишх у црквеном сликарству Славоније у: Зборник о Србима у Хрватској*, бр.1, 1989.
- Милеуснић, Слободан, *Свѣи Срби*, Крагујевац, Каленић, 1989.
- Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii. Edidit Fr. Miklosich. Vienne 1858.*
- Орбин, Мавро, *Краљевство Словена*, Зрењанин, Sezam Book, 2006.
- Павловић, Ив., *Смрт Сѣфана Првовенчаној и сина му Владислава у: Оѿаѿдина*, Београд, књ. 5, 1880.
- Поповић, Јустин, *Житија свѣишх*, Манастир Ђелије, 1976.
- Станојевић, Станоје, *Историја српској народа*, Бгд., [Б.и.], 1910.
- Столић, Хризостом Хиландарац, *Православни свѣичник: Месеѿослов свѣишх*. Том 1, Септембар-јун, Крагујевац, Каленић, 1988.
- Теодосије Хиландарац, *Живот свѣиој Саве*, Београд, [Ђ. Трифуновић], 1973.
- Ђоровић, Владимир, *Историја Срба*, књ. 1, Београд, БИГЗ, 1989.
- Фајфрић, Жељко, *Свѣи лоза Сѣфана Немање*, Шид, Графосрем, 1998.

Ruler In the Image and Likeness Saint Stefan Vladislav I

Summary: The intention to publish in indicated genre this hagiographic text about the ruler, devout Serbian king Vladislav I was motivated by the fact that our time, the time of the Third Millennium of Christianity, witnesses an impoverished presence of devout Christian rulers to the extent that our memory of them as such has almost perished. Nevertheless, the memory of such rulers who come from the people and God's anointed ones does not disappear in Orthodox Christian countries in this Millennium. Moreover, traces and tones of the rulers willing to attain the likeness of illustrious characters of their predecessors, God-loving emperors and kings, can be noticed in certain Orthodox Christian leaders, too, our contemporaries, despite their numerical insignificance. Despite such status of noble and devout rulers, it takes a hint of spiritual luminosity to cast the light on their honor, a pinch of salt and yeast to keep their ruler's bread and food from becoming insipid and stale, thrown out and stomped on by the people. Finally, despite the fact that our reality testifies about a low degree of ruler's devotedness, it is still present on the world's stage. It still displays its own quality, and reveals its power. What would, then, be our duty? To pray that God adds power of godliness to the ruler and the rulers who would want to have awareness that God has not given them the power to rule absolutely and unrestrictedly, tyrannically and against the people, but, besides the very assent to their rule, to have awareness that in totality, they are constantly under His rule.

Key words: devout king, ruling period, hagiographies and biographies, relics, donator character, hymnography